PSÁNO
NA POSLEDNÍ CHVÍLI (2)

Literární publicistika 2016
a dřívější ...

Miroslav Vejlupek (Čerchovský)

Miroslav Vejlupek (Čerchovský)

PSÁNO
NA POSLEDNÍ CHVÍLI (2)

LITERÁRNÍ PUBLICISTIKA 2016 a dřívější...

(Výbor)

Přebal, grafická úprava a technická redakce Jiří Homolka

Vydalo nakladatelství Vejlupek Miroslav - Čerchovský

v Horažďovicích v únoru 2019

jako 49. titul autorovy bibliografie

První vydání. Stran 31. 1,4MB

ISBN 978-80-907096-4-5

© Miroslav Vejlupek - Čerchovský

Literární publicistika 2016 a dřívější ...

(e)**Britské listy . . . . .** (e)**Pozitivní noviny**

(e)**Literární noviny . . . . .** (e)**Neviditelný pes**

Články, eseje, recenze

Seznam

Stiborova šestnáctá

Vladimír Stibor - kalvárie po básnicku

Laudatio pro Vladimíra Stibora

Ze života Poezie

Kulturou Příbramska

V ulici Tyché pastýři noci

Jistotou básní

Návraty Vladimíra Stibora

V Stiborově šelfu poetický příliv

Vrhači stínů jsou už tu

Pomník Jana Sladkého Koziny, fenomén a svědectví

Vlastní texty

Články, eseje, recenze

Stiborova šestnáctá

Britské listy 30. července 2010

"Jdeme-li vstříc svému osudu, proč uhýbat pohledem?" **Vladimír Stibor**

V dosavadní tvorbě Vladimíra Stibora (*25. 2. 1959) se několikráte vyskytuje substantivum "krajina". Mimoděk to není. Umělec má vůli vyšlechtit v kulturně-historické enklávě pod Skuhrovským vrchem paralelní krajinu svého tvůrčího ducha a my máme dojem, že se mu to již podařilo. Za jedenáct let knižního publikování Stibor osázel takovou krajinu třinácti básnickými sbírkami a dvěma knihami drobných próz. Letos přidal Knihu aforismů a fejetonů aneb Nezbedárium, vydanou Severočeskou vědeckou knihovnou a Severočeským klubem spisovatelů. Tvůrčí potence je to úctyhodná.

Je to však píle, nebo nutnost, co vede Stiborovo pero?

Volíme druhé.

A zatímco Stiborově dosavadní tvorbě básnické, troufáme si říci, porozuměl spíše čtenář vzdělaný a velmi sečtělý (však je Stibor povoláním knihkupec), s Knihou aforismů a fejetonů jako by autor sešel pobesedovat s těmi, které dennodenně potkává, aby jim zaimponoval vtipem a osobitou moudrostí, na malé ploše s řemeslnou erudicí vyjevenou.

"Sisyfos, nikomu to neříkejte, byl první nefalšovaný workoholik."

"I poušť může ležet nedaleko vyvolené krajiny."

"Náhorní lidská planina je plná stromů, jež jinde nerostou."

"Když bůh dělal čas, udělal ho dost. Jak pro koho!"

"Každý, kdo chce zvednout rukavici, musí ohnout hřbet."

Jde-li o fejetony shromážděné do druhé poloviny knížky, tu teprve jeví se Vladimír Stibor jako bytost srážená nepravostmi doby, ale zotavující se tvůrčím psaním. Vladimír Stibor je empirik, který se svěřuje a tím získává nadhled, ať už nabízí průzor ironicky kritický (příkladem O regionální literatuře, O šlechtě), či chápavě tolerantní (Spíž Žida Františka, Literární drtič).

Počepickým potokem proteklo hodně vody, než v Nechvalicích na Sedlčansku po Janu Křtiteli Roškotovi zakotvil další spisovatel. Vladimír Stibor, českou národní bibliografií přijatý za svého, jde vstříc času a osudu a nezdá se, že by chtěl uhýbat pohledem.

Vladimír Stibor – kalvárie po básnicku

Pozitivní noviny 4. srpna 2012

V rozhovoru s Břetislavem Kotyzou (Pozitivní noviny 29. 10. 2008) Vladimír Stibor řekl, že tvůrčí sny se nemají prozrazovat. Nazdáváme se ovšem, že tvůrce propadlý slovesnému kumštu nakonec vyjeví každý svůj sen – přece vydanou knihou.

V Nechvalicích na Sedlčansku počítá čas Počepický potok a k snění tu provokuje do výšin šplhající masiv Závisti. Výšku a vůbec rozměr člověkovy tvořivé, humanistické invence zde vyznačil spisovatel Jan Křtitel Roškot a v současnosti ji posunuje Vladimír Stibor, také spisovatel, básník však nejvíce.

Vladimír Stibor (též jeho přičiněním není rodné Sedlčansko krajinou literárně neprobádanou a zapomenutou) již po sedmnácté přišel na veřejnost neodrazen kalvárií mezi propadlinami na místech dřívějších výsep čtenářova hladu po poezii, a ještě k tomu s hrstí květů léčivek. Jeho nejnovější básnická sbírka se podle toho i jmenuje: Divizny z kalvárie aneb Cesta k tvému ohništi. „Prolézal jsem sklepení, / bloudil mezi séraky / upíjel mlhu tvých neřestí, / až se mi najednou zatočila hlava. // Mezi kostelem a krchovem / ručkovalo nebe. / Do fáče vkládalo / hojivé divizny. / Každý den, / co jsem byl s tebou.“ (Dopis z dětství) Ano, je to knížečka veršů i milostných, i erotických, tedy knížečka odvážná, neboť v ohništi erotiky z roku 2012 tak často už jen doutná neobjevnost, okoukanost, ba i domněle originální hrubost. Ale Vladimír Stibor to dokázal – být pořád nový! Nový, a ne stokrát již přečtený, a ne epigonský, a právě naopak plný inspirativní obraznosti a výrazové objevnosti.

Nezdráháme se tvrdit, že v relativně klidnějších dějinných dnech právě ta milostná a tím spíše erotická poezie teprve vyjeví, s jakou hloubkou kultivovaného lidství se recipient potkává. V případě Stiborově nejednou nedohlédneme dna: „Kdybych snad jednou nemohl, / neříkej: / V nejlepším nepřijdu. / Jako nevyhasne oheň / ve tvém přístěnku, / tak budu vždycky / živou vodou skrápět / polštáře z ložnice. / Na stolek položím / studentskou pečeť, / polibky s vanilkou, / koláče s nočním drobením. // Motýl na okně / vrací se s jitřní modlitbou. / Zavřu oči. / Schová se pod tvou peřinou.“ (Noc ve tvém náručí) A tak vůbec není nedorozuměním, že básník byl v roce 2010 jedním z nominovaných na Státní cenu za literaturu. Třebas na ni pro tentokrát nakonec ještě nedosáhl, aspirantem zůstává. „Taková vznešenost, / procedí mezi zuby a odvrátí se. / Rozlomí portál tmy, / přejede po hraně / druhého srdečního svalu. / Takových už bylo, / holenkové moji, / kteří umírali žízní i plamenem / u vysychající křtitelnice.“ (Čekání na odpověď; ze sbírky Jablko smírčího soudce)

Pravdaže i básníci mívají slabé chvíle. Avšak ti opravdoví z nezidealizovaného podoblačna se nebrání přiznání. „Nedaří se mi chytit / nejlepší slova, / i když jsem vyměnil / roucha i ornáty, / samotné nebe i návnadu / a do řeky, / což jsem nikdy nedělal, / vstupoval naboso.“ Zajisté, jsou tací Stiborovi čtenáři, kteří už vědí: Úryvkem z básně Na konci neklidu jsme se ohlédli deset let zpátky. To se píše magický letopočet 2002 a Knihovna Jana Drdy v Příbrami vydává básnickou sbírku Zpráva o křehkosti slov. Je teprve třetí Stiborovou, ale právě tou básník už

naznačil, že bude mít namířeno do horních pater poezie počátku třetího věku. Letos tam už je. (Vždyť přesvědčen, že slova dorůstají, když uvnitř krvácí.)

Laudatio pro Vladimíra Stibora

Britské listy 20. srpna 2012

"Člověk se stává básníkem, / pozná-li krajinu, / kde nikdy před tím nebyl / a najde-li poslepu místo, / kde může léčitelům slov / umýt nohy / a pak spočinout.../ Ale jen na chvíli." **VS**

V Nechvalicích na Sedlčansku počítá čas Počepický potok a k snění tu provokuje do výšin šplhající masiv Závisti. Výšku a vůbec rozměr člověkovy tvořivé, humanistické invence zde vyznačil spisovatel Jan Křtitel Roškot a v současnosti ji posunuje Vladimír Stibor, také spisovatel, básník však nejvíce.

Jak jsme připomenuli již při jiné příležitosti, v dosavadní Stiborově básnické tvorbě se několikráte vyskytuje substantivum "krajina". Mimoděk to není. Umělec má vůli vyšlechtit v kulturně-historické enklávě pod Skuhrovským vrchem paralelní krajinu svého tvůrčího ducha. Za čtrnáct let knižního publikování ji osázel básnickými sbírkami, povídkami, fejetony, glosami a aforismy. Stihl přitom oslovit to nejširší spektrum čtenářů: poezií čtenáře určitě vzdělaného a sečtělého, drobnými žánry prozaickými čtenáře i lidového. Má totiž patřičnou průpravu z luhačovické školy pro knihkupce a z univerzity života: byl knihkupcem, řidičem tramvaje i nákladního automobilu, sociálním pracovníkem, externím redaktorem ...

V rozhovoru s Břetislavem Kotyzou (*Pozitivní noviny*, 29. 10. 2008) Vladimír Stibor řekl, že tvůrčí sny se nemají prozrazovat. Nazdáváme se ovšem, že tvůrce propadlý slovesnému kumštu nakonec vyjeví každý svůj sen -- přece vydanou knihou. Vladimír Stibor (též jeho přičiněním není domovské Sedlčansko krajinou literárně neprobádanou, nepřitažlivou a zapomenutou) již posedmnácté přišel na veřejnost neodrazen kalvárií mezi propadlinami na místech dřívějších výsep čtenářova hladu po poezii, a ještě k tomu s hrstí květů léčivek. Jeho nejnovější básnická sbírka se podle toho i jmenuje:**Divizny z kalvárie aneb Cesta k tvému ohništi.** *"Prolézal jsem sklepení, / bloudil mezi séraky / upíjel mlhu tvých neřestí, / až se mi najednou zatočila hlava. // Mezi kostelem a krchovem / ručkovalo nebe. / Do fáče vkládalo / hojivé divizny. / Každý den, / co jsem byl s tebou."* (Dopis z dětství) Ano, je to knížečka veršů i milostných, i erotických, tedy knížečka odvážná, neboť v ohništi erotiky z roku 2012 tak často už jen doutná neobjevnost, okoukanost, ba i domněle originální hrubost. Ale Vladimír Stibor (*25. 2. 1959) to dokázal -- být pořád nový! Nový, a ne stokrát již přečtený, a ne epigonský, a právě naopak plný inspirativní obraznosti a výrazové objevnosti.

Nezdráháme se tvrdit, že v relativně klidnějších dějinných dnech právě ta milostná a tím spíše erotická poezie teprve vyjeví, s jakou hloubkou kultivovaného lidství se recipient potkává. V případě Stiborově nejednou nedohlédneme dna: *"Kdybych snad jednou nemohl, / neříkej: /*

V nejlepším nepřijdu. / Jako nevyhasne oheň / ve tvém přístěnku, / tak budu vždycky / živou vodou skrápět / polštáře z ložnice. / Na stolek položím / studentskou pečeť, / polibky s vanilkou, / koláče s nočním drobením. // Motýl na okně / vrací se s jitřní modlitbou. / Zavřu oči. / Schová se pod tvou peřinou." (Noc ve tvém náručí) A tak vůbec není nedorozuměním, že básník byl v roce 2010 z nominovaných na Státní cenu za literaturu. Třebas na ni pro tentokrát nakonec ještě nedosáhl, aspirantem zůstává. *"Taková vznešenost, / procedí mezi zuby a odvrátí se. / Rozlomí portál tmy, / přejede po hraně / druhého srdečního svalu. / Takových už bylo, / holenkové moji, / kteří umírali žízní i plamenem / u vysychající křtitelnice."* (Čekání na odpověď; ze sbírky **Jablko smírčího soudce**)

Pravdaže i básníci mívají slabé chvíle. Avšak ti opravdoví z nezidealizovaného podoblačna se nebrání přiznání. *"Nedaří se mi chytit / nejlepší slova, / i když jsem vyměnil / roucha i ornáty, / samotné nebe i návnadu / a do řeky, / což jsem nikdy nedělal, / vstupoval naboso."* Zajisté, jsou tací Stiborovi čtenáři, kteří už vědí: Úryvkem z básně Na konci neklidu jsme se ohlédli deset let zpátky. To se píše magický letopočet 2002 a Knihovna Jana Drdy v Příbrami vydává básnickou sbírku **Zpráva o křehkosti slov**. Je teprve třetí Stiborovou, ale právě tou básník už naznačil, že bude mít namířeno do horních pater poezie počátku třetího věku. Letos tam už je. (Vždyť přesvědčen, že *slova dorůstají, když uvnitř krvácí.*)

Ze života Poezie - z poezie Života

Britské listy 4. dubna 2013

Dostrkán echolaliemi k rozhodnutí obeznámit se a případně i přidat něco řádků o almanachu **Schodiště příběhů** (Praha: Milan Hodek, 2013), na cesty ve špíně vlaků a čekáren (netuše, že uzamčených) jsem si přibalil objemnější, na první pohled vcelku nenápadný sešit se špinavě modro-šedo-černou obálkou. A jel jsem a četl jsem.

Respektive -- měl jsem vůli číst. Ovšem stačilo snad patnáct, snad dvacet minut a mé počínání mi připadlo být -- to vzhledem ke kvalitě obsahu - neadekvátním: jakoby neuctivé, jakoby amorální, barbarské ba. Ten sešit volal po čistém ubrusu. Po bílé košili. Ten sešit je pln moudrého. Co víc -- je v něm život, vskutku život, a řeknu bez zaváhání -- samo o sobě je Životem to skromně se nazývající *Schodiště příběhů*.

Uspořadatel a sám autor Vladimír Stibor pozval do almanachu Věru Bartoškovou, Karlu Erbovou, Táňu Novákovou a Magdalenu Pokornou. Je jich tedy pět a všichni (všechny) mají neoddiskutovatelné právo nazývat plody svého počínání skutečným slovesným uměním. Jak také jinak, když bez výjimky bohati empiriemi, většinou také už bibliografiemi, a když myšlenky drží pevný krok s formou. Někteří (některé) už mohou být jisti, že žádný společenský nečas či živel nebude dost silný na to, aby je z pod vrcholu českého Parnasu shodil.

Věra Bartošková! Zdaleka se nespokojuje s rolí nekonformní malířky nálad v krajině. Vytváří atmosféru časoprostoru, přirozeně procházející též člověkem, a tomu je tak dáno za *zniternění času* užtestovat *krajinu v sobě* a v této krajině uhlédnout *podzim v urousaných buňkách úzkosti* (Podzimní transkripce). Věra Bartošková přišla obsáhnout dimenzi poezie Života a dimenzi života Poezie jednadvaceti básněmi, přičemž v sedmi z nich využila substantiva *krajina*, v devíti ubrala z palety živlů, a k *vesmíru* či konkrétním vesmírným tělesům (*Slunce, Země*) vzhlédla osmkrát. Ve variacích na uvedené pojmy spolehlivě vyčteme základní kánon Bartoškové životní filozofie. Je o s l o ž i t o s t i , rozuzlené právě že básnivostí.

Karla Erbová je po právu přesvědčena, že *svět je od pradávna plný přerostlých trpaslíků*, sama však má nade vši pochybnost na to, aby nešetřila radami. Ve Schodišti příběhů jich udělila tucet a kdo sleduje básnířčinu tvorbu, tu datující se od nedávného milénia, potvrdí, že svébytný tvůrčí živel K. E. je vzdělán v antické kultuře, již i často reflektuje. Tentokrát z antické mytologie evokuje krásnou, smrti se dobrovolně odevzdavší Euridiké, zavede nás k Akropoli a odvede od řeky Léthé. Středozemí novověké připomene ostrovem Spinalonga, na kterém kolonii pirátů vystřídala kolonie malomocných (1903 -- 1957).

S básněmi-radami získal almanach na filozoficko-etické nesmlouvavosti. Erbová oslovuje per exemplum zamilované, budoucí laureáty, příští sebevrahy, věčné outsidery i veršotepce. Je vůbec možné, aby čtenář nepoznal, co kterému patří (?) : "A co tvé básně? Ještě nemají kopyta" -- "Trap se můj člověče / Jen tak zvíš / že žiješ naplno" - "Až přinesou slávu / buď doma Střízlivý a ve střehu" -- "Přinesli slávu Odnášejí pokoru / Člověka v tobě který naslouchal" -- "City drž na uzdě / nebo ti z textu udělají guláš".

Podobně jako Věra Bartošková zdvihá i **Táňa Nováková** začla zdvihat laťku slovesného umění českého Severu. Rádi jí odpustíme kýč *jablka ňader*, protože ona je z pětice autorů nejmladší (*1961) a píše básně teprve pět let. Pět let je to, kdy přišla o zaměstnání a skleslá poptala se múzy, zda i ona může ... Mohla. (Kolik síly má poezie!) Táňa Nováková nabídla Vladimíru Stiborovi sedmnáct básní širokého tematického spektra (Pogrom, Klášter Voronet, V kuchyni, Nápis na jednom hrobě Vinohradského hřbitova atd.) a některými se napřímo dotkla fenoménu smrti. To když evokuje sebevraždu Jana Jakuba Ryby (Kriminální záhada z roku 1815), anebo v básni Přes Léthé napíše jímavé: *ve smrti budu šťastná / jak nikdy v životě*. O svém osobním vypovídá také zkušeností, že *jinakost nebývá / s oblibou volena.* Naprosté absolutorium si básnířka -- dle mého -- zaslouží za vynalézavé přebásnění takových samozřejmostí a až fádností, jakými jsou v každé české kuchyni okurka, káva a pepř (O třech kuchyňských vůních). A ještě Na Štěpána: *... magický pocit domova / (nikdy jsem ho nezažila)* -- a jak si pak nevážit důvěry, které se nám dostalo od velkého Člověka žijícího velký Život.

Magdaleně Pokorné, aby odkryla niterná tajemství individuí v kolektivu skrze tajemství svá vlastní, postačil oddíl slokovaných moudrosloví (Menhiry u cest), oddíl milostných etud a návdavkem k tomu všeho všudy pět básní. Tak málo nejspíš proto, že Magdalena Pokorná je umělkyní vícestrannou a její osobnostní fluidum prýští do próz a pohádek, jakož též do maleb a kresbeb. V básních, s nimiž do čtenářského publika přišla, i tentokrát poznáváme ženu senzitivní, v jejíž duši se zadrhla tříska a ono to bolí napořád -- *Zase o kousek ubylo / té zatrpklé zkysané luny* (Milostné etudy) --*Svítalo pro všechny // jen nesvítalo mně* (O naději). Vzdor

tomu, anebo právě proto Magdalena Pokorná povyšuje člověka na nejvyšší hodnotu druhého: *Pokud mě nosíš v mysli / jsem víc / než pouhé nic*(Odrhovačka).

Zatímco Věra Bartošková, na Schodiště příběhů jako první básnířka vystoupivší, čerpá inspiraci a vyrovnání v otevřené krajině, Magdalena Pokorná, se uchyluje do sadu a do zahrady. Hledač skromných jistot? Introvert?

Ať tak či onak, ženský básnící živel svým specifickým a vícepólným nazřením člověka, světa, poezie a života jako by povýšil almanach na organismus, žijící vším, čím pozemský Život pulsuje.

A poezie Života sama? Nemůže obejít Smrt. Však ji **Vladimír Stibor** neobešel. Sedmnáct básní do almanachu vložil a v té ze stránky sto tři (Nutkání) se ocitáme v objetí řeky Styx. (Mimochodem: právě do té ústí Léthé.) Hrůzné řeky Styx obtékající v podsvětí celou říši mrtvých, takže z té říše se nikdo nevrátí. Ani básníkův děd se nevrátil. A když básník klečel u jeho postele ... *Nic mi nedala, / sotva šeptal, / nic mi nemůže vzít* (O mém dědovi). Smrtí stává se život celým.

A tak s ujištěním, že *smrt může být ohrožena / především tvrdohlavou smrtí* (Prozatím bez názvu), poohlížíme se po ústředním motivu Stiborova cyklu, totiž motivu, který na Schodiště příběhů vplul. Vpravdě vplul, protože vyvoleným živlem Vladimíra Stibora je voda. Ovšem spoutaná, nikoli ta divoká. Nabízí se tedy příměr (a to zaprvé vzhledem k autorově bibliografii, zadruhé vzhledem k faktu, že fenomén V. S. vyzrál též v organizátora, uspořadatele a donátora), tedy nabízí se příměr, že voda v Stiborově cyklu je spoutaná, ježto V. S. spoutal samu tvorbu a bezprostředně přilehlý mimoliterární prostor. Možná neteorizujeme. Stiborovu vodu spoutává řečiště, studna, nebeská tůň, jezero i rybník. Ale -- jako voda nespoutaná plyne čas. A v tomto čase připravuje Vladimír Stibor nový almanach, dosud největší z těch jeho.

Počkejme si naň.

Kulturou Příbramska:

fenomén Vladimír Stibor

Britské listy 28. srpna 2013

"Až se ožením se slovy, / budu mít s nimi mnoho dcer ..." **(VS: Ranní květ)**

Knihkupec. Řidič tramvaje. Řidič auta nákladního, také sanitky, záchranky. Sociální pracovník. Externí redaktor, editor, básník, spisovatel, publicista letos čtyřiapadesátiletý. **Vladimír Stibor**.

K dokreslení osobnosti: *"Jsem lovec, pane, / dobře vycvičen / a tolikrát vykoupán v blátě / i ve vlastním potu, / takže mohu znovu vstát, / otřepat se / a neshledat na tom pranic zvláštního. / Smečku uznávám, / až když umírám ... / Zatím je daleko"* (Ještě jedna šance).

Apropos (!) : *"Člověk se stává básníkem, / pozná-li krajinu, / kde nikdy před tím nebyl / a najde-li poslepu místo, / kde může léčitelům slov / umýt nohy / a pak spočinout ... / Ale jen na chvíli"* (Snad i cesta).

Ať dělal co dělal, vždy byl na prvním místě básníkem, třebas to o sobě nedával vědět hned od začátku. (Což to tak není správné? Prozíravé?) Po čtrnácti sbírkách poezie lze Vladimíra Stibora v české poezii spolehlivě identifikovat: je to básník krajiny (i té galaxijní), básník vod a také smrti. K tomu soudíme, že podstatou Stiborovy tvorby je dosažení duševní a vůbec biologické rovnováhy, neboť mimořádně vyvinutý smysl pro rodinu a hlavně rod protěžkává individuum vždy setrvale a vždy víc než co jiného. Vlínání času do článku řetězce generací a do konkrétního prostoru (přece krajiny), který si rod s pravidelností předává, to je pro Stibora pamětihodnou Událostí, jíž už je součástí i nezbořitelnou hodnotou.

Nemůže tedy jít v případě Stiborovy tvorby o poezii jepičího života, právě naopak: takovým hudebníkům vážnou hudbu preludujícím v ní zaznívají harmonická vydechnutí harfy a smířlivá legata zobcových fléten. Vskutku - není to poezie horší než jsou básně autorů pěstěně a svým způsobem v zlenivělém stereotypu medializovaných jmen. Proto jenom podpoříme, když se Vladimír Stibor ještě více postará, aby se básní, které mají tak rády pěvcův domov-tusculum, ujala desetiletí.

Stibor budí zájem překvapivými, originálními obrazy a obraty. Tak v básni "Májová" se přiznává, že *jako kluk se styděl mluvit s květy*, v "Otčenáši" *kohouti spalovali půlnoc*, v "Ohništi" psi *olizují stehna oblohy* a v jiné básni si poeta umiňuje: *Přepíši příběhy motýlí rtěnkou*.

Tvrdíme: Stibor -- toť básník domovské krajiny, kam ovšem řadí též krajinu blízkého vesmíru, Stibor - básník spoutaných i svobodných vod, smrti vysvobozující i loupeživé a k tomu nepřeberných, vždy originálních variací na milostný cit a na lásku samu. To vše ovšem jako jeden jediný komplex. A jako existenciální svět ducha obdařeného kultivující vzdělaností,

nebývalou, opravdu nebývalou intuicí a úctyhodným osobním příkladem a vlivem (viz synergická zangažovanost výtvarnic Aleny Stiborové a Luciány Stiborové na vzniku Stiborových knih; krom toho je Luciána, dcera V. S., začínající básnířkou).

Jak to, že jsme si Stiborovým specifickým nazřením světa a života tak jisti?

"Uléhá mezi sestry vrstevnic, / vytahuje a prosívá stotinky zlata, / skřípou a lesknou se / jako oči zdivočelých koček / lovících na stráních pod lesem. / Přidá hrst vltavínů mizející krajiny, / jež se opakuje svými nánosy / a nemizí. / Pak přináší polodrahokamy / z Kozákova, / pár trilobitů od Jinců. / Řekne, že je to dar. / Pak pohodí vzdorně hlavou. / Prehistorické moře / tu bylo odjakživa; / přístavy starší než geosynklinály, / hlubší než tvé rozechvění. / Nezvykla jsem si." Báseň "Geologické lásce" je z těch, kterými lze vniknout na samu dřeň Stiborova filozofického. Podobně si povšimněme, jak nevyčteně dokáže básník v jediném vydechnutí rozvinout nosné, jemu vlastní téma vody a téma smrti: *"Řeka nemusí být nutně / i za všech okolností / rozervaná, / hlučná, / běžící přes kameny, / plná peřejí, / hvězdných úhořů, / sumců v zátokách. / Nemusí ani bloudit v řečišti, / shýbat se pro drahé kameny, / slova bahna, / bahno v ústech ... / Ale smí z paměti pouště / vytrhnout pramen vlasů / nejvyššího veslaře ... / Nelze vyloučit, / že přitom vyschne a zahyne ..."* ("Co nevíme o řekách"). Tu už se připomíná Karel Čapek s tvrzením, že pouze skutečná poezie cokoli vidí, vidí poprvé a také prvně říká, cokoli vyslovuje.

Ovšem. Ovšem chceme-li čtenáře přesvědčit, že Vladimír Stibor je šíří svého lidského angažmá už neodmyslitelným kulturním fenoménem Příbramska, potom nám třeba nahlédnout nechvalovského barda, ne náhodou evokujícího i časy keltských kmenů, rovněž jako organizátora, editora a redaktora, a k tomu také jako vydavatele. Stiborovým kulturním přínosem totiž je vedle vlastních básní také několik almanachů poezie a jedna bibliofilie.

Křest uspořadatele Stibor prodělal již před deseti lety, kdy Knihovna Jana Drdy vydala almanach pěti příbramských básníků "Slova nejsou tam, kde je vidíme". Už pouhý rok nato Stibor coby editor a vydavatel přinesl českému písemnictví počin "Před hradbami noci", almanach sice brožovaný, ale ne už tak obsahem. Vždyť z počtu čtyřiatřiceti básníků (shodou okolností vesměs členů občanského sdružení Obec spisovatelů) je zde několik (tehdy) žijících klasiků (Vladimír Brandejs, Ivo Odehnal ...) a mistrů osobité poetiky (Alena Vávrová, Karel Dachovský, Miroslav Klivar ...). První pětiletí nového věku uzavřel editor Stibor dalším komorním almanachem opět pro nakladatelství Knihovna Jana Drdy Příbram ("Země, v níž se rozednívá"), ke kterému záhy přibyl srovnatelný "sborník čtyř" ("Básníci z podkroví") vydaný už pražským a nikoli přehlédnutelným nakladatelstvím Dokořán.

2013 . . . 2013!! Nejúrodnější organizátorův a editorův rok. Nejprve Wildova femme fatale "Salome" dala jméno bibliografii o šedesáti paré. V "Salome" předznamenali nejúrodnější editorův rok Táňa Nováková a Miroslav Václavek - a Vladimír Stibor s nimi. Ten zrovna toho roku vystoupal po schodišti příběhů ("Schodiště příběhů", "almanach pěti"; nakladatelství Milan Hodek : Praha) až k ptákům z podzemí - - -

- - - Po nemnohých měsících jdeme za ním, za kulturním fenoménem Vladimírem Stiborem, a po velmi dobrém almanachu "Schodiště příběhů" otevíráme mnohem rozmáchlejší obdobný počin "Ptáci z podzemí" s velkým očekáváním. Vždyť za Vladimírem Stiborem "přišlo" do

Nechvalic tentokrát třiapadesát poezie povolaných tvůrců i poezie ambiciózních pokušitelů. Ve sboru tedy hrají první housle (Helena Marie Tarkó, Božena Klímová, Zora Šimůnková, Alois Marhoul, Jaroslav Holoubek, Theofil Halama, David Bátor ...), jakož i housle druhé a arciže také třetí.

Almanach vyšel v pražském nakladatelství Milan Hodek počátkem letošního léta a uspořadatel a donátor Vladimír Stibor mu dal název přiléhavý a charakteristický. Nenesou snad básníci už po celá desetiletí úděl nepovšimnutých?

Můžeme se jen dohadovat: redaktor Stibor byl tak přísný, sami autoři skoupí, projekt příliš nákladný, zkrátka prostor větší dvou stran dostalo k možnému čtenářovu rozčarování jen šest zúčastněných: Václava Eiblová, Karla Erbová, Karla Cikánová, Jarmila Hannah Čermáková, Jaroslav Holoubek a Pavel Kukal.

Jak jsme právem očekávali, sešli se na sto třiceti třech stránkách lidé rozličných empirických bohatství a filozofických i etických vyzrání, a k tomu všemu slovesní umělci všech generací, počínaje benjamínkem Janem Kašpárkem (17) a konče doyeny Ladislavem Muškou (85), Milanem Dubským (84), Karlem Aksamitem (83) a Theofilem Halamou (81). Což je - to vše - almanachu jen a jen ku prospěchu a zvyšuje to jeho hodnotu. Jako by námi napsané ztvrdila Věra Ludíková, když napsala, že *"přátelství je plnost klasů zlatavých polí"* ("Přátelství"). Uměleckých a intelektuálně-profesních oborů najdeme v biografiích celou škálu. Tak Bohumil Ždichynec (71) je lékař internista a k tomu vědecký pracovník, zatímco Petr Žantovský (51) vysokoškolský pedagog, novinář a ředitel nakladatelství. Adam Suchý (39) vykonává práci klinického psychologa a psychoterapeuta zároveň, kdežto Václava France (52) znají jako stomatologa a redaktora. Vysokoškolskou pedagožkou a duchovní Církve československé husitské je Olga Nytrová (64). Helena Marie Tarkó (65), která vystudovala i muzikologii, působila v diplomatických službách. Atd. Atd.

Ani formy výrazu a vklady myšlenkové nemohou být, a taky že nejsou, černobílé. Ladislav Koliáš a Ladislav Muška napsali aforismy, Miroslav Václavek blues, a Božena Klímová upoutává kultivovanou erotikou, na níž už pohořelo tolik, tolik pábitelů, duchovně adekvátně mělkých. *"Mezi každé ACH / ANO / JEŠTĚ / cudně vlož špetku neřesti / Závrať mne obejme To potřebuji jako sůl / Odhal se lehce ztopořenou větou / já přivřu oči Budu povolná / Vážně / Na lecjaký způsob"* ("Příběh v šortkách").

Nikterak ojedinělými nejsou v almanachu otázky života a smrti. Karla Cikánová je zvládla takto: *"Osude, pozdrž závoru / a podej klíč, / lamentuj za nás, s námi křič, / když sudice / vteřinami metají o nás los"* ("Osude, pozdrž závoru"). Nemenším vrcholem tu ovšem jsou verše Jaroslava Holoubka. *"Všechno je jak má být, / dál budem umírat, dál budem žít. / Někteří na zemi, jiní pod / a kolem nás jen rozesmátá nekonečnost vod. // Mrtví se drží se životem za ruce, / tančíme na schodech do nebe / se zastávkou v pekle"* ("Veselý hřbitov").

Almanach ale potřeboval více času na pečlivější redakci. Odhlédneme-li už od tiskových chyb, nemělo by se stát, že báseň H. M. Tarkó "V kraji předků" (ostatně věnovaná právě Stiborovi) je v seznamu přejmenovaná na "V krajině předků" nebo že se jednou setkáme s Alenou Klímovou, zatímco teprve v obsahu s Alenou Klímovou-Brejchovou. A ještě. Jeden publikující vystudoval VŠE, několik dalších už Vysokou školu ekonomickou. Jedny biografie mají formu

slovníkovou, jiné chtějí mít humorný nadhled a čtenáři se v nich nedostává těch nejobvyklejších (a beze zbytku nepostradatelných) informací.

Vladimír Stibor editoval již šestý sborník a troufáme si říci, že s takovou bilancí a s takovým potenciálem zkušeností přece nedovolí, aby konečná výslednice jeho enormních organizátorských aktivit vyzněla kontraproduktivně.

V ulici Tyché pastýři noci

Literární noviny 23. srpna 2014

„...nikdo v životě mě nepřinutí / abych opovrhoval / jakoukoliv lidskou bytostí." **(Bořek Mezník**: **Boveři jsou fajn)**

Kdekdo je v ulici Tyché nahý. Takovým neubližujeme.

I jdou polední ulicí Tyché pastýři noci, v podpaží pare almanachu, toho sedmého Vladimírem Stiborem v tusculu pod Cunkovem na Sedlčansku uspořádaného a editovaného. Tentokrát přišlo za panem Vladimírem pastýřů čtyřiašedesát, nejvíc za jedenáct let.

Někteří a některé jsou v jeho domě v Nechvalicích poněkolikáté a – jako doma. Takový Petr Žantovský! Takový Bohumil Ždichynec! Taková Zora Šimůnková! Opět přišly také Karla Cikánová, Jarmila Hannah Čermáková, Alena Klímová, Věra Ludíková, Zita Malaníková, Táňa Nováková, Jana Witthedová, také Karel Dachovský se vrátil, také Dušan Spáčil, František Tylšar...

Kdo to ještě neví, pan Vladimír je důvěryhodný muž. Uvnitř ovšem sirotou – vždyť básník. Čas od času svolá bytosti stejného údělu, a ony přijdou. Přinesou básně. Básně a peníze. Peníze, aby básně směly do ulice Tyché. Letos to bylo posedmé, vzpomeňte si: „Slova nejsou tam, kde je vidíme" (2003), „Před hradbami noci" (2004), „Země, v níž se rozednívá" (2005), „Básníci z podkroví" (2006), „Schodiště příběhů" (2013), „Ptáci z podzemí" (2013) a nejnověji „Pastýři noci" (2014).

Dva z almanachů vydalo nakladatelství Knihovna Jana Drdy Příbram, tři nakladatel Milan Hodek z Hradce Králové, jeden nakladatelství Dokořán a jeden Vladimír Stibor sám.

Kdo si ještě nepovšiml, pan Vladimír je šťastný muž. Nejen láska k poezii, ale také sympatie žen k němu dotvářejí atmosféru v nechvalovickém příbytku múz. Dcera Luciána almanachy graficky připravuje a básně do nich vpisuje (ty své) a manželka Alena, ta přidává ilustrace. Tedy opět. Další česká rodina obětující světu uměleckého tvoření pracovité geny a smysluplná desetiletí. Kolik už jich kulturní historie zná; a pořád to není dost!

Pastýři noci jdou ulicí Tyché docela nazí, protože kulturním nečasem a protože básníci.

Nejvnadnější moderátorka českých videomédií má přírodní šestky a nejzářivější hvězda prken znamenajících (dřevomorkou zachvácený) svět, už zase neměla kalhotky. Vladimír P.: *„Bylo na co se dívat!*"

To jsou horizonty kulturního přehledu tuctového Čecha trhem postrkovaného po magistrále Konzumu. Čecha smýkaného bulvárem života. „Bolehlav pro Sokrata?" – *„Nějaký triller, kde ho dávají? - „Svědomí ze mne stéká*," napsal Ivo Odehnal v „Rošádě" a v „Lednu" mu odpověděla Svatava Mášová: *„Zítřek tak marným zdá se / bojím se odestlat*."

Jdou nazí, pastýři noci, a není to exhibicionismus, je to zvolání k bijci Konzumu. *„Duše neomezená ani časem / ani prostorem / stírá rozdíl mezi životem a smrtí*," chce mu vysvětlit Věra Ludíková, protože beze vší fráze *„vesmír se člověkem naplňuje*".

Ale je nám třeba stát zpříma. Některý pastýř plavec ještě chňapá po stéblech levitací a jiný uzpůsoben k odvážnému eskamotérství. Tamti v hloučku? Jejich maskulatura je rázu jenom verbálního a hlavně neautokritického.

Nicméně nic proti tomu, že jsou tady: „Pastýři noci" (Hradec Králové: Milan Hodek, 2014).

Jistotou básní, básněmi jistoty

aneb Stibor Vladimír jméno jeho

Britské listy 14. ledna 2014

Nejnovější, loňská Stiborova kniha je tou první, kterou jsem letos přečetl. Básnění přeaktivního a uznání si po zásluze už vydobyvšího solitéra, ovšemže ne neprůbojného, protáhlo se do mého venkovského tuscula již popatnácté. On: ať prý zkusím recenzi. Popatnácté že je možná naposled.

A já nepochopil. Teprve až - - - . Vhlédl jsem do *Jeřabinových hor* nejdříve napřeskáčku, teprve potom se coural *náhorní lidskou planinou a potřísněným břehem říčky Úhlavy*. A šel jsem ještě dál -- a udělal jsem dobře. Neboť zatímco na začátku ne a ne zbavit se dojmu, že po této cestě jsem už někdy dříve šel a někdy dříve míjel tamten strom a tyto kameny, s přibývajícími kroky se nedalo pochybovat, že je to - pravda - pořád on, však tentokrát přece jiný: došel dál v poznání a v pokoře, v umění a v obraznosti. A víc než jindy s úlekem potkávám v horách poezie Smrt a moje vůle se vzepřela: tentokrát ne recenzi!

(A co potom tedy?! Kol Jeřabinových hor projít s hlavou skloněnou.)

Když sisyfos (ten na Camusův způsob myšlen) povzdechne *pobolívají mě slova,* mohu snad nepochopit, že napíše také *Žalobu na smrt* a v roce druhém po miléniu už *Poslední vyznání? (Až propadnu hrdlem / za všechny svoje výboje, / za hory v dálce / i za to, / že jsem byl občas*

nahoře ...) Cožpak se mohu podivovat, že těch dvacet osm jeřabinových básní převáže sisyfos *Epitafem*?

V předloňské strofované novoročence se podepsal verši *narodil jsem se / ve znamení ryb, / v mokřinách mezi bludnými kameny. / V očích nebeských rybníků.* Jeřabinovými horami jej doprovodila senzitivita: *Zapomněl jsem, / že jsme si z každého století odnesli / hřebeny borůvek, / hřebeny dětství, / hřebeny na hřebelcování valachů, / posléze táhnou pluh / a vím, // že je to naposled. // S tátou jsem sázel / pelyněk ze vzdálenějších koutů zahrady, / tam stékala voda / ze slzavého údolí ...*

Je tomu vícero let, když dnes již nežijícího Vladimíra Brandejse, také posouvajícího valoun veršů do úbočí Parnasu, zaujal Stibor *přímo úpornou tendencí, směřující k neopakovatelnému sebevyjádření.* A očekával ještě více stiborovsky *křehkých, ale zároveň poryvům času odolávajících slov.*

Toť dáno. Vladimír Stibor s takovými znaky zacházet opravdu umí. *Smrt* je mezi nimi, třebas v barvě jeřabin.

Návraty Vladimíra Stibora k modlitbě… k vodám, neodvolatelnu

Literární noviny 23. května 2015

„Modlitba jsou tvé ruce. / Uchopí mě, pohladí. / Možná i obejmou." **Vladimír Stibor**: Modlitba

Nezpozorováni, zchladili jsme se v rybníku na periferii Mokřan, opět šlápli do pedálů a hurá do Nechvalic a dále na Počepice. Ode dneška nám už nikdo nevyčte, že nevíme, kde hmatatelné Stiborovo, v literárněvirtuální verzi pak léno lovce tmy Vladimíra Stibora.

Po dvouletém odpočívání, zdánlivém ovšem, vždyť škrábnut, osázel básník své Stiborovo pod Skuhrovským vrchem novými sazenicemi slok, až jich je celé arboretum. Přehlédneme-li je v šířce i délce, sotva komu unikne, že z nejvzrostlejších jsou ty se záložními pupeny sémantických znaků modlitba, voda (řeky, jezera…) a exitus (smrt, hrob…). Jenom se rozpomeňme. **Keltská modlitba:** *„A nezabere lék / ani slova vstříknutá do žil. / Koberce z trávy ostřice, / do nichž uléhá podzim, / přenesou tíhu / z nohy na nohu. / Jako běžci / pomazaní tvou láskou / a krví."* **Aforismus o smrti:** *„Smrt nic nevidí černě. / A vidí-li, vždy se trochu vytahuje."* (ze sb. Jeřabinové hory, 2013) **Potápka:** *„Nikdy neřekne: / Loď klesla ke dnu; / mezitím se brodila jitřními písky, / sopečným popelem / stejně tak dlouho / jako modlitebnou Vesuvu. // Odtud nikdo nepřišel. / Ani nepřiplul. / Po hrdlech štíhlých ryb / stékaly šupiny / do vrší osudu."* **Nebe:** *„Mezi modlitbou, / křtitelnicí a básní / není rozdílu. / Padá-li nebe do kolen,*

/ usrkává nektaru, / přeje si / ty nejlepší z nás, / co pospíchají nahoru, / chvíli zadržet." (Divizny z kalvárie aneb Cesta k tvému ohništi) **Podání obžaloby:** *„Ve dvaaosmdesáti / ho rakovina přibila / na dva kříže najednou"* – básníkova děda z kopců pod Cunkovem. ***: *„Smrt může vyčkávat / leda v krabici s prošlými léky…"* (Jablko smírčího soudce, 2009) Nebo **U řeky:** *„Mým snem / je místo u řeky".* Či také **Andree:** *„Jsi všechno, / … / poslední chrám, / kam chodívám / k ranním modlitbám".* A potom **Sonet o boji proti smutku:** *„…vejdu do tábora váhavých / a smrt, jež už nemohla, / vzpomene jistě nemnohých".* Též **Dětství:** *„Až vystoupí dětství / snad z mlh a hedvábí / na břehu Úhlavy, / budou se řeky sobě podobat".* A konečně i modlitby, jako **Modlitba bolesti:** *„Viděl jsem tisíce lidí umírat a moře se zkalilo solí, / že by to bohatě vystačilo / na několik předlouhých životů / a já jsem jich směl zachránit jen několik.",* notabene **Tichá modlitba:** *„Vyznáním, / jak na mne pokřikují, / jsem asi lovec tmy…"* (Zpráva o křehkosti slov, 2002) Atakdále – **Žaloba na smrt**… **Ranní obětní modlitba**… **Rozplétání … Modlitba** – Atakdále.

Letošního jara přinesl Vladimír Stibor do svého podskuhrovského arboreta semenáčky básní (Sb. Lehké škrábnutí. Hradec Králové: Milan Hodek), které dotvrzují, že Vladimír Stibor nade vši pochybnost dozrálým, hotovým již myslitelem a estétem v nejlepším slova smyslu. V dosud poslední sbírce dává najevo, že tak jako už celé věky fluida své osobnosti znovu křtí život vodou z křtitelnice pokorné víry v něhu a lásku, neodvolatelné smrti navzdory.

Strachu není v něm.

V Stiborově šelfu poetický příliv

Neviditelný pes 7.srpna 2015

„Býti básníkem je permanentní životní stav." **Radana Šatánková**

Uspořadatel a editor básnických almanachů Vladimír Stibor dal o sobě vědět potřetí – myšleno potřetí jen v posledním tříletí, a s ním také Milan Balabán, Věra Bartošková, Božena Klímová, Ladislav Koliáš, Bořek Mezník, Jaroslav Schnerch, Michael Lorenc, Alen Malina, Ladislav Muška, Olga Nytrová, Ivo Odehnal, Helena Marie Tarkó, Roman Szpuk, Zora Šimůnková, Alena Vávrová, Martin Vídenský, Vlasta Špinková, Jiří Žáček, Petr Žantovský a Bohumil Ždichinec. Ti všichni obeslali almanachy ***Ptáci z podzemí*** (2013), ***Pastýři noci*** (2014) i letošní ***Rybáře odlivu***.

Publikujících je v almanachu mnohem víc, samozřejmě a jako každoročně, a potkáme se v něm se svobodnými vnitřně i zvnějšku, stejně jako s členy organizací spisovatelů či písmáků či písařů. V tomto smyslu sotva kdo v ***Rybářích odlivu*** nepostřehne, že žijícím klasikům – Ivo Odehnalovi, Jiřímu Žáčkovi, Michaelu Lorencovi – členských legitimací vůbec netřeba anebo se jimi alespoň neholedbají.

Naopak desítky dalších si členství v Obci spisovatelů, Unii českých spisovatelů, Středisku západočeských spisovatelů či Klubu spisovatelů Pegas neobyčejně považují a mají je za velký úspěch a za důkaz svého uměleckého (nebo jen pseudouměleckého) umu. Je typickým, že tvůrci, případně jen tvořiči lidsky a filozoficky ještě nevyzrálí, „to“ na čtenáře zkoušejí s verbálním efektem až šokem nebo kalkulují s recipientovou nevědomostí.

Ale k tomu zásadnímu! Již dlouhou dobu o sobě dává vědět v české literárně-společenské sféře fenomén morálního mecenáše ze Sedlčanska, Vladimír Stibor. Protože sám básník, je doma v komunitě poetů. Těch dokázal kolem sebe soustředit desítky; ne-li dokonce sto a více. Příkladem několik z opravdových umělců, kteří si na poctu řečenou *žijící klasik* dělají oprávněný nárok. Což Jaroslav Schnerch či Alena Vávrová? Což Roman Szpuk nebo právě Vladimír Stibor? Mnoho slibuje Jakub Fišer…

Ovšem tu už je čas minutového zadeklamování, a mezzoforte jen! Jan Cimický: *„Ten starověký džin / s křídlovkou pod paží / protáhl se škvírou postřižin / Kovboj co se odváží // Putujeme kouzly pohody / od hranice k hranici / Muzea zámky obchody / Kus světa na lžíci // Bloudí jím dva tuláci / … // Snaží se zbrzdit čas / i štěněti dát šanci / kluci co zbyli v nás / Dva nepoučitelní janci“* (***Cyrano de Bergerac***; připsáno Jaromíru Hanzlíkovi).

Vrhači stínů jsou už tu

Neviditelný pes *17.* června 2016

Literární noviny 19. června 2016

Na šedesát stránek poetických obrazů a filosofických usebrání ve sbírce ***Vrhači stínů*** poznačuje předmluva Františky Vrbenské co *„sváteční hostinu veršů hořce rozmarnou, milostnou i kontemplativní“*a autora Vladimíra Stibora za *„uznávaného básníka“*. Se vším můžeme jen souhlasit – a rádi, neboť je Stibor z takových slovesných tvůrců, kteří od jiných neopisují a co obzvláště cenného: světu přidávají především a dosud netušené dimenze.

Na ***Vrhačích stínů*** (Hradec Králové: Milan Hodek; duben 2016) nás krom dalšího fascinuje i přes jistou a místní kormutlivost – *„už mnohé knížky nepřečtu / a neuslyším všechny zvony do mlhy“* (Snad až na věky) – pře o nahotu představivosti, která světí vodu. Básník třeba píše: *„Čas od času zpomalí, / jak by chtěla dopřát volavkám obzoru / bezpečnější let / a nebeským rybníkům nabídnout / hráze plné smutečních vrb a podbělů. / Vidím, / jak má strach / pozhasínat v dálce / všechna světla najednou“* (Jiskřička) nebo také *„Být svědkem znamená / být už tak trochu na cestě, / uhodit čelem o noční veřeje, / z nejvyššího okna pod střechou / zahlédnout tvář, / než si pohraje s naší pamětí. / Vytáhne hvězdy z koňských mokřadů, / z nichž čpí pižmo, / kopyta zarůstají hlínou, / úlomky jaspisů. // Posléze mizí jak volání nad řekou; / mlha vystoupí na břeh. / Voda se projasní. / Přenechá místo u vesel.“* (Vždycky poblíž)

V recenzi sbírky **Divizny z kalvárie aneb Cesta k tvému ohništi** (Vladimír Stibor – kalvárie pobásnicku; Obrys-Kmen, Britské listy; srpen 2012) jsme připomenuli úryvek z dřívější Stiborovy básně Na konci neklidu. Zněl: *„Nedaří se mi chytit / nejlepší slova, / i když jsem vyměnil / roucha i ornáty, / samotné nebe i návnadu / a do řeky, / což jsem nikdy nedělal, / vstupoval naboso."* Je tomu jen bez mála půldruhého desetiletí, kdy Vladimír Stibor tyto verše vzkázal, a přesto jako by to bylo včera: popocházejí s rodákem z Benešova u Prahy (*25. 2. 1959) k ovínce času jako ta nejzásadnější poznání o bytí všeho lidského; a že toho není málo! Ostatně přesvědčíme se opět: *„Za jedinou volavku popelavou, / hnízdící v sítích toho, / který neklečí, / nevzdává se, / a přesto nezná slitování s námi / hříšnými až běda, / za jedinou volavkou popelavou, / skočil bych do vody / ledovější než pod Orlickou přehradou / a neptal se, / kdy se vynoří břeh. / Možná mě unese proud / tvých myšlenek. / Vsadím si na osud / letících mračen."* (Lískový keř; úryvek)

Literární historik nebude moci pominout, že Vladimír Stibor vytvořil dílo, dílo galaxii básnických znaků a z nich povstavších obrazů, přičemž za sbírkobraní si hleděl těch, která předávají mnohosymbolů ze sbírky do sbírky a básníkovu bibliofilii činí esteticky uspořádanější a co do sdělení určitě kompaktnější.

Nebudeme si ovšem zastírat, že nový zjev mezi Stiborovými spolupracovníky ilustrátory (Vlasta Libánská, manželka Alena Stiborová, dcera Luciána Stiborová), umělecky všestranný šumavský bard Roman Szpuk, svým uhlem předbíhá Alenu Stiborovou a dociluje ještě větší ponurosti atmosféry nežli ona. Nezdá se nám, že by to byla jedině správná volba.

Nicméně je i letošní básnická sbírka Vladimíra Stibora ***Vrhači stínů*** z takových uměleckých počinů, kterými autor své místo v poezii konce minulého a začátku nového století přesvědčivým způsobem obhájil a upevnil.

Pomník Jana Sladkého Koziny,

fenomén a svědectví

Napsal Miroslav Vejlupek (Čerchovský). Vydal Miradix s. r. o., Písek, třída Národní svobody 181/26 v roce 2010. Přebal, grafická úprava a technická redakce Miroslav Vejlupek jr. Vyšlo ve formátu PDF jako e-kniha.

I

Je léto roku 1895. Turisté, kteří zavítali na Chodsko, směřují častěji než jindy na vrch vpínající se nad starochodským Újezdem. Právě na tomto vrchu, Hrádek pojmenovaném, vytesávají

František Škrába a Václav Langer postavu muže symbolizujícího nejen jednu epizodu selského odporu proti feudální vrchnosti, ale také svébytnou historii Chodů, po dlouhý čas strážců zemských hranic.

Vyskytlo se nemálo skeptických předpovědí, že devadesát pět centů vážící břemeno hořovického pískovce nepřepraví po příkrém svahu ani ti nejlepší tažní koně. Kdo by se odvážil vzít na sebe takové riziko?A přece se takový našel - domažlický speditér Petr Paroubek.

Nemohlo mu jít jen o finanční odměnu. Vše se dálo v devadesátých letech devatenáctého století: český duch se rozpomněl na svou velikost.

Také Škrába s Langrem patří k vyslancům muže nadějných perspektiv – totiž Čeňka Vosmíka. Toho Vosmíka, kterému zadal Myslbek v roce 1892 provedení sousoší Záboje a Slavoje pro Palackého most v Praze a po něm ještě Ctirada a Šárku.

(Když Myslbek pracoval na velkém modelu koně pro pomník svatého Václava, asistoval mu - kdo jiný než Čeněk Vosmík!)

Výtvarně zhmotnělé kapitoly z českých dějin tedy nejsou ve Vosmíkově umělecké praxi ničím ojedinělým. Roku 1895 je umělci třicet pět let a v takovém věku si ctižádostiví muži už uvědomují, že polovina života uplynula - a jejich rozhodování bývá o to cílevědomější. Čeněk Vosmík, tím že přijal zakázku na Chodsku, ovšem navíc uctil i památku Františka Hoška, autora návrhu Kozinova pomníku, jenž předčasně zemřel 9. května krátce po svých čtyřiadvacetinách. (Také Hošek ovšemže žil duchem doby, jak napovídají jeho medailony Tyrše, Mánesa a Žižky.)

Tedy rok 1895! Dobově aktuální, historické i kulturní přivádí na Hrádek bezpočet vlastenecky naladěných turistů. Sami Chodové sem přišli v neděli 23. června odpoledne, kdy se na Hrádku konala slavnost vložení pamětních listin do podstavce pomníku. Sešlo se jich několik set a zazpívali Kde domov můj i Hej, Slované. Domažličan Max Dufek, jednatel výboru pro postavení Kozinova pomníku, přečetl z pergamenu tyto věty:

„Postaven jest, aby písmem kamenným, posunem odhodlaným den co den připomínal okolí svému, zvláště rolníku v poli pracujícímu, čeho schopen byl jeden z nich za práva zděděná; postaven jest, aby zjevem statným, krojem rázovitým na mysl uváděl příchozímu sem hostu, že mešká mezi lidem jadrným a zachovalým; postaven jest, aby už psem tím, strážcem bdělým, každému tudy putujícímu, vlastenci i cizinci z daleka hlásal, že jest v kraji Chodův, na půdě, kterou statečný ten rod od věků střeží a zachovává svému národu, že jest na hranici země a řeči České.

“Pamětní listiny, z nichž ta nejobsáhlejší byla především rekapitulací dějin chodského kmene, vložili do podstavce pomníku v plechové schránce. S listinami i několik fotografií chodského kroje a dvě knihy, které k novodobé proslulosti Chodů napomohly nejvíce – Jiráskovy Psohlavce a dílo P. Hippolyta Randy Chodové a jejich osudy.

* * *

Když rozhořčení šlechtici svrhli z oken Pražského hradu 23. května 1618 královské místodržící Viléma Slavatu a Jaroslava z Martinic, reprezentující habsburskou katolickou moc, nepřímo

promluvili i do chodských dějin. Právě v době českého protihabsburského povstání totiž znovu a už naposledy oživlo odvěké poslání Chodů střežit a chránit zemské hranice.

Ovšem po poraženém povstáním se začala psát zcela, zcela jiná kapitola krajových dějin, samozřejmě související s obecným vývojem v tehdejších Čechách a v monarchii vůbec: Chodové byli dáni do zástavy německému šlechtici Volfu Vilému Lamingenovi, jehož syn Maxmilián později tvrdě potlačil aktivity Chodů za dosažení dřívějších svobod. Když pak V. V. Lamingen obdržel roku 1628 nový zástavní list, Chodové nezaváhali a následujícího roku se obrátili na císaře s prosbou o potvrzení svých starých privilegií.

Řekněme si bez okolků, že v dnešních zjednodušených výkladech chodského povstání je zcela přehlížen fakt, že kmen obývající Podčerchoví nezůstal v počátcích odporu ani později zcela bez zastání - Česká komora přece požadavek chodských sedláků podpořila s tím, že ani obnovení zástavy nebrání opětovnému potvrzení starých chodských privilegií. Komora doporučila císaři, aby potvrdil Chodům privilegia a po uplynutí nové desetileté zástavní lhůty Chody již nikomu nezastavoval.

Bylo to však to jediné, co skýtalo sedlákům jakés takés naděje. Přestože měli podporu České komory, svého nedosáhli, a tak události dvacátých let byly pouhým prologem celá desetiletí trvajícího konfliktu. V něm selští strážci zemských hranic zvítězit nemohli a proč nemohli, k tomu píše historik: „... na rozhodujících místech převládlo tehdy již mínění, že lépe může zemskou hranici střežiti silná vrchnost než nečetní sedláci. To stanovisko muselo míti ovšem za následek, že králův poměr k chodským sedlákům byl chápán pouze z hlediska finančního, což mělo pak osudný vliv na další vývoj událostí vedoucích k úplnému potlačení starých chodských svobod“. A tak „Chodové, mající v rukou 24 originálních císařských privilegií na svou svobodu, museli nakonec zcela prohráti svou spravedlivou při a upadnouti do stejného poddanství jako všichni t. zv. dědiční poddaní vůbec. Příčin této prohry bylo několik. Psaná stará privilegia zaručovala Chodům výslovně pouze některá práva, nechávajíce vrchnostem mnoho cest i pokoutních cestiček k utužení poddanského poměru těchto sedláků, kteří se ovšem vždy marně dovolávali starého zvykového, nepsaného práva proti formálně platnému právu psanému. Většinou negramotní tito poddaní, nerozumějíce složitému tehdejšímu právnímu jednání, těžko získávajíce proti vlivné vrchnosti zkoušené a oprávněné právní zástupce a nejsouce informováni dostatečně o všech stadiích svého sporu, byli přirozeně ve veliké nevýhodě proti šlechtici, jenž jednak prostřednictvím svého advokáta, jednak i svým úředním postavením a osobními styky u krajských, pražských a vídeňských úřadů dovedl vždy zasáhnouti v pravý čas ať vlivným slovem, ať mnohdy ještě účinnějšími prostředky peněžitými. Zatím co vrchnost měla příležitost zcela volně hájiti své – třeba jen domnělé – právo, nesměli poddaní pod těžkými tresty ani sbírati peníze k vedení dlouhého sporu, ani se raditi o potřebných právních krocích, a selští plnomocníci se stále obávali věznění a jiných trestů ze strany vrchnosti, trestů, motivovaných velmi často jen pouhou mstivostí a snahou zastrašiti je od dalších kroků k hájení práva třeba nejlepšího“.[1)]

Maxmilián Lamingen měl všechny Roubíkem uváděné povahové rysy a ovládal i záludné taktizování.

Jestliže za dob jeho otce robotovali Chodové dva dny v roce, Maxmilián Lamingen usiloval odejmout Chodům všechny výjimky, jež je zvýhodňovaly vedle jiných poddaných. Patřičně to také zdůvodnil u císaře, jemuž v dopisu ze dne 13. 7. 1663 napsal, že za dosavadních poměrů

hospodářských na jeho statcích není ekonomická stránka tak rentabilní, aby mohl platit královskou kontribuci. Zacílením do císařova citlivého místa chtěl dosáhnout (a nakonec i dosáhl) toho, že císař nepřikládal stížnostem chodských delegátů opodstatněný význam. Chodští poddaní, psal Lamingen v dopise, prý nebudou pokorně poslouchat vrchnost, dokud jejich vůdce nestihne trest smrti.

(Trest smrti. Ještě jednou se podívejme na letopočet v Lamingenově listu: 1663. Mezi dětmi na újezdské návsi pobíhá Jan Sladký. Je mu jedenáct let.)

Násilí až k smrti odpůrců dovedené vinulo se životy Lamingenů jako rodové poselství. Maxmiliánův otec Volf Vilém Lamingen měl rezervované místo na balkonu u Staroměstské radnice při hororové podívané dne 21. 6. 1621. Tomuto Lamingenovi však nebyla krutost jen metodou znásobení moci a zmnožení majetku. Jeho protestantské poddané obraceli na katolickou víru – dragouni. V. V. Lamingen vydržoval na vlastní účet několik rejtarů sloužících císaři a chodské vesnice dostal do zástavy odměnou za dobré služby.

Jak již uvedeno, v roce 1628 obdržel Lamingen nový zástavní list a Chodové se obrátili na císaře s prosbou o potvrzení platnosti starých privilegií. Namísto toho císař v roce 1635, rok po smrti Volfa Viléma Lamingena, potvrdil, že chodské vesnice se stávají dědičným majetkem Lamingenů. Platnost privilegií s pečetěmi českých králů však zrušena nebyla.

Maxmilián Lamingen se tedy narodil (1634) do situace z právního hlediska nedořešené, navíc jitřené lokálními konflikty Lamingenových lidí s vesničany – obvykle kvůli nařízením, která Chodové dříve plnit nemuseli. Po dosažení zletilého věku čtyřiadvaceti let ujal se V. M. Lamingen správy svého panství. S obecně uznávaným talentem právníka a politika a s nemenší ctižádostí vybudovat si vliv a pozici hodnou jména rodu. V podstatě se mu to podařilo a náležitě toho využil právě ve sporu s Chody. Tím spíše v epilogu sporu, kdy konflikt mezi ním a poddanými definitivně přerostl v měření sil mezi cizím šlechticem a představiteli šlechty české.

Uvedli jsme, že v roce 1629 Česká komora – i přes nutný a taktický kompromis – vyšla vstříc chodským sedlákům. V roce 1693 však byla situace Chodů podstatně jiná. 18. června 1693 místodržící v Praze před očima chodských důvěrníků rozstřihli zbylá privilegia, která Chodové před Lamingenem uchránili a důvěřivě místodržícím odevzdali. Není bez zajímavosti, že listiny byly zničeny na pokyn stejného císaře, který před tím Prahu pověřil, aby se sporem zabývala a vyřešila ho. Už z tak radikálního obratu v císařově rozhodnutí je patrno, jak záludně si Lamingen počínal a jak vlivné konexe měl.

Svévolí a bezostyšností mocných tak byli prostí vesničané připraveni o právníky uznávané argumenty. Sarkasticky působí jistě ohleduplné doporučení apelačního soudu ze dne 30. 7. 1693, „aby Lamingen nařídil svým úředníkům, aby Chody pro toto jejich povstání již dále nekárali, ani aby jich nenazývali rebeli, protože by to mohlo u těchto rozjitřených lidí vésti k novému neštěstí. Chodové neměli býti přetěžováni robotami nad ustanovení robotního patentu 1680, neměli býti nuceni k žádným novotám, a mělo se s nimi jednati lidsky.“[2)] Za tímto doporučením a neřkuli pak za nízkými tresty (nejvyšší vyneseny nad Janem Sladkým Kozinou a Jiřím Sykou, jeden rok práce v železech, zatímco Lamingen se dožadoval trestů smrti) spatřujeme nesouhlas s ovlivněným císařem. Střet české šlechty s německým feudálem sice postrádal z české strany osobní zainteresovanost, náboj prestižní nikoli. A tak dosáhl-li majitel trhanovského panství toho, že se konal nový soud a trestal rozsudkem smrti, kauza nezkřiveně

zrcadlí poměr sil mezi českou a cizí šlechtou v pobělohorských Čechách. Cizinci zaujímali i ty posty, které logicky patřily výlučně do českých rukou. Proto bylo vítězství Lamingena ve sporu s Chody předem jisté, jak to zobrazil v románu Psohlavci, najmě v epizodě po prvním výslechu chodských důvěrníků, spisovatel Alois Jirásek, třebaže archivní dokumenty brání bezvýhradně přijmout Jiráskovo vylíčení české šlechty jako naprosto oportunistické. Psohlavci, XVIII. kapitola:

V soudní světnici hradčanské páni soudcové se chystali k odchodu. V právích doktor Petr Birelly, vystoupiv už ze stolice, pravil ke kolegovi Michalu Knechtovi, že takových sedláků, jako tito Chodové jsou, jistě není v celém Českém království.

„A takového řečníka jako ten Kozina rovněž ne," dodal doktor Paroubek, přistupuje k oběma. „To by byl soudní řečník! Všimli jste si té jeho apostrofy?" Ušklíbnuv se zamrkal šilhavým okem po stolici rytířské a panské, kdež přísedící šlechticové skupili se kolem presidenta, hraběte Šternberka. Mluvili rovněž o Chodech.

„Chuďasové!" mínil hrabě Vratislav.

„Ošizení – Ten vídeňský prokurátor je šelma," pravil hrabě Kolovrat. „Hory doly sliboval. Není se čemu divit, že pak byli tak přesvědčeni."

„Jak jsem prve pravil: o listy Štrausovy požádáme hejtmana krajského, aby nám je opatřil," pravil president.

„Jeden z nich se také dovolával nového jejich advokáta, že ten je také o jejich právu přesvědčen," s úsměvem podotkl pan Asterle z Astfeldu.

„S dovolením," a tu se doktor Paroubek ke šlechticům obrátil. „Znám ho velmi dobře. Je to Blažej Tunkl z Brníčka." Doktor Paroubek se usmál.

„Ach, pan Tunkl!" zvolal hrabě Vratislav. „Už takové procesy bere!"

„A jak je vede! Ubohý váček chodovský!" To doktor Paroubek ho politoval a zamrkal tak divně, že přísní pánové ve vážných alonžových vlásenkách smíchu se neubránili.

Především díky Jiráskovi vešlo Chodsko do širšího národního povědomí a díky Jiráskovi zvětšilo se sebeuvědomění Chodů, zejména jeho kulturní a organizátorské špičky. V té bylo iniciativy a houževnatosti právě tolik, kolik si vyžádala zdárná realizace myšlenky na zbudování pomníku Janu Sladkému Kozinovi.

První pomník postavil Alois Jirásek – pomník celému chodskému povstání. Jeho román je výtvorem mimořádné tvůrčí a politické erudice. Nenápadně, skromně ovšem předcházely román pramínky propagace a vlastenecké osvěty z pera Boženy Němcové, Karla Jaromíra Erbena, dr. J. L. Weisela, Josefa Emlera, dr. M. Pangerla, Hippolyta Randy, prof. Bohumila Štréra… Právě fejetony všerubského lékaře Weisela inspirovaly Jiráska k hlubšímu zájmu o Chodsko. Když mu fejetony v roce 1881 poslal profesor Antonín Truhlář do Litomyšle, hned následujícího roku se Jirásek vypravil poprvé programově do kraje pod Čerchovem. To je počátek vztahu Jiráska k Chodsku a Chodska k Jiráskovi.

Psohlavci nejsou a nemohou být do detailů věrnou rekonstrukcí událostí z let 1693 – 1695. Postupného vědeckého zpracování dějin Chodů se nenahraditelným způsobem zhostil dr. František Roubík řadu let po Psohlavcích. Beletrista Jirásek přibližuje nejtragičtější údobí chodských dějin s odchylkami vynucenými specifikou románového syžetu, ne však s odchylkami, které by zkreslily pravdivý obraz doby a událostí. Jirásek musil zdůraznit tragičnost českého pobělohorského života, musil odkrýt příčiny vítězství bezpráví, příčiny neúprosného útlaku českého lidu. Jako protiklad toho všeho ryzost přesvědčení, zdroj statečnosti obyvatel západního pomezí slovanského živlu.

I dnešní čtenář ocení nepřehnaný patos, logiku kolísání jednoty a soudržnosti selských povstalců, stejně jako krize odhodlání a neochvějnosti. Jiráskovým hrdinům nechybí po potlačení rebelie ani to obviňování jednoho druhým, jako nechybí ve skutečném životě.

A Jan Sladký? Bojí se smrti. Když čeká na rozhodnutí, zda on nebo Čtverák bude oběšen, přisuzuje víc prohřešků Čtverákovi, jehož on naopak mírnil. Ale když jde na smrt, nenapadne ho prosit o milost, nehrbí se před katem.

Proč? Chce snad býti symbolem? – Ne.

Touží po přežití pomíjivého jsoucna? – Ne.

Není v něm pout k ženě a k dětem? – Ani to ne. Naopak.

Nemůže se však ponížit, protože by to bylo proti pravdě obecné a proti pravdě v něm samém. To chlapská poctivost, vypěstovaná v něm tvrdou selskou prací v přírodě, stanovila mu vnitřní zákony myšlení. I takoví muži jsou. Jiráskovu Kozinovi věříme i po více než století.

* * *

Vzpomněli jsme několika autorů, kteří si zvolili Chodsko za téma svých prací ještě před Jiráskovým románem. Záměrně jsme k nim nezařadili jednoho, kterému chceme věnovat více místa proto, že ho literatura neuvádí, ač je Jiráskovým předchůdcem. Jako první se pokusil o beletristické zpracování „kozinovské“ tematiky, třebaže nejen historicky zkresleně, ale k tomu i podbízivě nejlacinějšímu vkusu, takže samozřejmě i značně méně úspěšně. Josef Renner, spolupracovník Posla od Čerchova. Z jeho pera vzešlo několik kratších novel, které Prunarovo domažlické periodikum uveřejnilo na pokračování; Jana Sladkého z Chodova v době od 8. 4. 1876 (č. 15) do 20. 5. 1876 (č. 21, roč. V.).

Také Renner – v dobové snaze literátů prospět sebeuvědomění národa – vybral si za téma slavnou historii kmene, žijícího na rozhraní dvou živlů, a neopomněl připomenout příslušnost Chodů ke Slovanům. Zůstalo však jen u snahy. Renner nejenže neztrácel čas se seriozním studiem chodských dějin, najmě těch z konce sedmnáctého století, ale navíc sepsal romantické klišé. Lamingen „zanevřel na Chody velice; chce sbohatiti se jejich panstvím a nehledí šetřiti ani životů,“ říká Lamingenova dcera Anna o svém otci mladému Kozinovi, který jí zachránil život, když se jí splašili koně. Anna svého zachránce tajně miluje. Ten má ovšem jiné děvče a s ním se později i ožení. Dříve však dojde ke kontraverzi mezi ním a Lamingenem; šlechtic pak na Sladkého nenávistně zanevře a osobně se zúčastní nočního pokusu o únos mladého sedláka. Jenže omylem unese Janova otce, který je vzápětí zase osvobozen, když

milenec Janovy sestry poraní Lamingena kyjem. Po otřesu mozku šlechtic „stále churavěl a bolesti veliké v hlavě cítil“.

Vbrzku se Lamingenův člověk pokusí podpálit Kozinovo stavení. mladý sedlák je ovšem včas varován Annou, dcerou mstitele, žhář polapen a újezdskými muži oběšen. To je v Rennerově novele začátek povstání. Chodové naléhají na výřečného Kozinu, aby se stal jejich vůdcem v ozbrojeném odporu proti vrchnosti.

„Nyní nemohu!“ zpěčoval se Kozina. „Víte dobře, že jsem ještě s jinými pěti Chody volen co vyslanec do Prahy. Až se vrátím, přiložím také ruce k činu.“

Chodové si zvolili za své vůdce Jetela a Víta, shodou okolností milence Kozinových sester, a „dorazili dne 6. července 1693 k zámku za ranního šera. (…) Sroceni vnikli dovnitř, hledajíce tyrana, ale ten se skryl záhy v sklepeních zámku.“ Dříve však stačil poslat pro vojsko, před nímž se sedláci skryli v hamru u Havlovic, „ujednotivše se bojovati do jednoho muže. (…) Chodové bránili se dosti udatně, ale vidouce neúspěch záležitosti své a chtějíce krve prolévání zameziti, vzdali se. Jenom obyvatelé Pocinovic, nevědouce o přemožení druhých Chodů, bránili se statečně a teprve až 16. července byla vesnice vojskem dobyta a spálena.

… Mladý Kozina nezúčastnil se povstání; byltě v Praze ještě s jinými Chody co poslanec ode dne 11. až 28. července a byl následkem lživého udání pána z Lamingenu s ostatními Chody dne 28. července v novoměstské radnici uvězněn.

Lamingenova dcera, aby obměkčila otcovo srdce a dosáhla osvobození Koziny, pokusila se o sebevraždu skokem do studně. Samozřejmě byla zachráněna.

Úlohu dobré věštkyně má v Rennerově dílku čarodějka, žijící v jeskyni u Trhanova, dříve chudá dívka, která se zamilovala do dvořícího se jí muže; netušila, že je to Lamingen. Z milostného poměru se narodí syn, o němž Lamingen nechce ani slyšet. Zhrzená dívka se stane čarodějkou a syn Beneš později – nepoznán vlastním otcem – sluhou na trhanovském zámku. Anna ho má ze všeho služebnictva nejraději, aniž tuší, že jde o bratra. Co víc – po smrti Koziny slyšeli Chodové z Lamingenových úst „slova lítosti“, ba „slyšeli vraceti majetek poškozeným a spatřovali v šlechtici hříšníka pokání činícího, jemuž odpuštěno býti musí. Však nezůstalo to při planém slibu. Šlechtic vyhotovil listinu, v níž se stará práva Chodům vrací a každou škodu nahraditi se uvoluje“.

Renner je ideovým protipólem Jiráskovým; ponouká ke shovívavosti a smířlivosti na úkor historické pravdy. Historická pravda je druhořadá, naše doba je jiná, nechejme minulosti, co její jest!

* * *

Stejné tendenčnosti propůjčil své pero autor z kruhů církevních Hippolyt Randa. Nejdříve ji naznačuje otcovskou shovívavostí k pánu z Albenreuthu v knize Pověstný Lamingen (vytiskla tiskárna J. Prunara v Domažlicích, 1885), když se s profesionálním idealismem (a v tomto spojení nevidíme rozpor) domnívá, že kdyby „se bylo osiřelému Maxmiliánu Lamingenovi hned v jeho útlém věku dostalo pravého vychování, t. j. kdyby se byla do jeho mladistvého a dosud nepokaženého srdce hned záhy vštěpovala šlechetná láska k bližnímu, tím více ještě k

poddaným, obzvláště ale kdyby se mu dávalo v pravdě dobrých příkladů, mohl pak z něho býti nejen znamenitý státník, nýbrž i“ – čteme správně – „laskavý otec jeho všech poddaných“.

Pastýřské chlácholení oveček působí na dnešního čtenáře spíše komicky, ovšem tehdy šlo o taktizování vpravdě politické. Na trhanovském a koutském panství stále žila německá feudální vrchnost. Kdo jiný by měl v její prospěch agitovat, když ne církev?

Dva roky po Pověstném Lamingenovi vydává Randa čtyřdílnou knihu Chodové a jejich osudy neboli Historické pojednání pro náš bodrý lid v Pošumavsku, kde na závěr „svému bodrému lidu“ už docela nezakrytě říká:

„Nyní podávám ještě spravedlivou úvahu k závěrku. O pověstném Volfu Maxmilianu Lamingenovi kolují mezi lidem rozličné nálady a všelijaké se o něm pronášejí ústní i písemné úsudky, dle toho jak tomu každý sám nejlépe rozumí, ale téměř všichni jej beze všeho smilování odsuzují a snad i zatracují. Mysliti můžeme o každém člověku arci, cokoliv chceme, jinak opět jest, někoho hned v beze všeho zatratiti; k tomu nevyhnutelně zapotřebí bývá dostatečného a zcela jistého přesvědčení i nezvratných důkazů. Pročež také dí právnická zásada: „audiatur et altera pars“, t. j. všecko dříve vyslechni, žalobníka i protivníka, a pak teprv suď. Nechci snad Lamingena prohlašovati za nevinna, ani v tom nejmenším, avšak jen lehkovážně a na prosto jej zatracovati také nemohu, nesmím. Chci ho jen s naším lidem na Domažlicku a obzvláště s dobrosrdečnými potomky tak chrabrých Chodů konečně smířiti! – Uvažme, že není člověka tak špatného, by přec nebylo na něm alespoň něco dobrého, a naopak zase není na celém světě člověka tak výtečného a dokonalého, by také na něm nelpělo něco chybného a hříšného.“

Nad Randovou propagandou, za kterou je ovšem skryta celá názorová fronta, se pozastavíme méně než nad faktem, že organizační výbor pro postavení pomníku Koziny dal uložit do podstavce jak Psohlavce Aloise Jiráska, tak Randovy knihy o Chodech a Lamingenovi. Tedy díla ideově zcela protikladná, ba díla (Randova) svým způsobem Kozinovu památku urážející. Neuvědomovali si organizátoři absurdnost svého rozhodnutí v návalu entuziasmu, nebo kličkovali mezi dvěma navzájem si odporujícími stranami a právě tímto manévrováním dospěli až do finále, ozdobeného pompou slavnosti 6. října 1895 a nadšenou, mimořádně pozitivní publicitou?

Myšlenka na postavení pomníku vzklíčila v době odhalení pamětní desky na Kozinově statku (1885), kdy byla uspořádána i první sbírka (65 zlatých). Stoupenci stavby od první chvíle naráželi nejen na nedostatečný elán lidových vrstev, ale také na vyhraněné odpůrce. Kupříkladu právě Randa veřejně navrhl oslavit 200. výročí Kozinovy oběti nikoli stavbou pomníku, nýbrž mešní kaple, což však samo o sobě oživilo kontinuitu chodského povědomí, totiž zápas o její obsah i kvalitu.

V čem tkví někdy strohá zdrženlivost lidových vrstev? Svéráz Chodska sice byl hodný obdivu, ale pramenil z dlouhodobé izolace a promítl se tudíž nejen do zaostalosti hospodářské, ale i do zaostalosti celkového myšlení. Kulturní nenáročnost, prolomená zatím jen několika výraznými jedinci v tom či onom místě, ctižádostivými kruhy studentskými a částí inteligence, zůstávala značnou a ignorantství bylo v tomto směru dosti typické.

Zaostalost myšlení, tvrdohlavé lpění na starém kontra podnikavost pokrokovějších jednotlivců a skupin, toť také obraz Chodska devadesátých let devatenáctého století.

Když tým organizátorů náročného podniku – domažlické hospodářské výstavy (3. – 10. září 1893) – bilancoval výsledky, mohl bez zveličování konstatovat, že příznivý ohlas pronikl do celých Čech. Jen Chodové zůstali neteční.

Nicméně tolik potřebnému rozhojnění kontaktů s českým vnitrozemím byla výstavou dána zelená. K tání ledů bylo samozřejmě třeba času a vícerých činů. Následujícího roku (15. července 1894) k nim patřilo otevření dřevěné rozhledny na Čerchově, kdy dvě stě účastníků slavnosti bylo dopraveno z Domažlic na Českou Kubici zvláštním vlakem s lokomotivou ozdobenou českým znakem a prapory v národních barvách. Chodsko k sobě lákalo vnější svět a ten zpětně působil na kraj. V letech 1894–95 ovšem ještě málo intenzivně, takže výbor pro postavení Kozinova pomníku narážel na strnulý, sveřepý konzervatismus.

Druhá příčina nedostatečného nadšení veřejnosti pro stavbu pomníku tkvěla v samotném výboru. Ten nedostatečně přesvědčil obyvatelstvo Chodska o nezištnosti svého záměru. Členy výboru byli: Dr. Antonín Steidl, okresní starosta; Petr Hana, purkmistr královského města Domažlic; Šimon Sladký, představený obce Újezda; Jan Žamburek, rolník v Újezdě; Max Duffek, soukromník v Domažlicích; Max Duffek ml., medik v Domažlicích; Václav Kubš, řídící učitel v Újezdě; Tomáš Kugl, rolník v Kyčově; P. L. Ludvík, farář v Mrákově; František Nozar, redaktor Domažlických listů; E. Prunar, redaktor Posla od Čerchova; Bartoloměj Rojt, rolník v Nevolicích; Jan Řezáček, rolník v Draženově; Jan Sladký, rolník v Luženicích; Ondřej Švejnar, řídící učitel v Postřekově; P. J. Šteffek, kaplan v Klenčí; František Tachezy, právník v Domažlicích.

Všichni členové výboru se nějakým způsobem vymykali společenskému průměru daného místa a v nejednom případě daného kraje. Obyvatelstvo je sotva považovalo za své mluvčí.

Redaktor Prunar zveřejnil v Poslu od Čerchova 31. 3. 1894 informaci, že povolení k pořádání sbírky na výstavbu Kozinova pomníku opatřil si újezdský sedlák Jan Žamburek, který také „sezval 26. t. m. interesenty k důvěrné poradě do místnosti Měšťanské Besedy zdejší, o které ustanoveno 15 pánů sběratelů, kteří sbírky pořádati a podnik ten za podpory všestranné dle sebraných darů provésti ochotně převzali.“

Lze předpokládat, že majiteli Kozinova statku a hostinskému v jedné osobě, jen málokdo uvěřil, že jeho agilnost vyvěrá výhradně z nadšení pro ušlechtilou ideu. Kdo pochyboval, sotva přehlédl v Poslu od Čerchova z 23. 11. 1895 tuto zprávu: „Na Hrádku u Újezda, jenž stal se nyní oblíbeným výletním místem k pomníku Kozinovu, hodlá příštím rokem vystavěti újezdský hostinský p. Jan Žamburek na svém pozemku vkusnou vilu, v níž poskytnuto by bylo výletníkům veškeré pohodlí, ano i byty na letní saisonu…“

Ironií zůstane, že ve stejné době, kdy Žamburek veřejně oznámil plánovaný rozkvět vlastního podnikání, výboru pro postavení už odhaleného pomníku chybělo k úhradě nákladů ještě 54 zlatých.

Už na začátku roku 1895 přiznal krajový tisk, samozřejmě v terminologii výboru pro postavení pomníku, že: „Vlastenecký podnik v celé české veřejnosti veliké přízni se těší, neboť pouze touto veřejností větší částka sebraného obnosu k účelu tomu věnována byla. Jinak však je na

Chodsku! Dnes opět v tomtéž lidu neuvědoměle štve se nedůvěra vůči těm, kteří se provedení myšlénky zbudování pomníku Kozinova uchopili, kteří svoji píli vynaložili, by podnik, který krášliti má kraj náš, důsledně proveden.“[3)]

Za dobu téměř dvou roků, které uplynuly od prvního oznámení záměru až k odhalení hotového díla, nezveřejnil domažlický tisk jediného slova opozice.

* * *

3 451 zlatých. To jsou celkové náklady podniku. Na jejich úhradu přispěli dárci z nejrůznějších míst Čech, ale také vystěhovalci do Spojených států amerických, Srbska, Haliče, Španělska, Německa, Vídně. Nejštědřejším byl Čechoameričan Sladký, přímý potomek Kozinova rodu, který poslal z Kalifornie 500 zlatých. Tedy přibližně sedminu potřebné částky. Kolik problémů by výbor pro postavení pomníku čekalo nebýt tak ojedinělé velkorysosti!

Ostatně problémů měl výbor i tak víc než dost. Krátce poté, kdy František Hošek předložil hotový návrh pomníku v podobě sádrového odlitku a Antonín Steidl a Max Dufek s ním sepsali 1. dubna 1895 úmluvu o vyhotovení sochy Koziny za 1 400 zlatých, nadaný umělec po onemocnění tyfem zemřel v Praze dne 9. května.

Když František Škrába a Václav Langer, sochaři z ateliéru Čeňka Vosmíka, dokončili sochu, pod její třetí částí, poprsím, popraskaly provazy při přepravě korpusu na podstavec. Pádem se poprsí značně poškodilo. (Ruce mohou dnešní návštěvníci Kozinova statku vidět na štítu chalupy.) Družstvo pro postavení pomníku bylo Vosmíkovi hodně povděčno, když souhlasil s urychlenou opravou sochy bez podstatného zvýšení ceny.

Dílo bylo tedy u konce a organizační přípravy skutečně památného dne novověkého Chodska také. Tím dnem byl 6. říjen 1895.

Prolog se odehrál už v předvečer slavnosti, 5. října. To na nejvyšším vrchu u každé chodské vesnice vzplál v 19 hodin daleko viditelný oheň. Už po staletí zde neviděný obraz evokoval nejvelkolepější doby chodských dějin. Usmířil na několik málo hodin tábory znepřátelených stran?

Druhého dne po poledni sešel se na starobylém domažlickém rynku mnohatisícový dav. Zamířil do Újezda, na čele dvojici příslušníků odbojného selského stavu, samozřejmě v krojích. Do průvodu se včlenily místní spolky: akademický spolek Chod, ochotnický spolek Havlíček, spolek Komenský, ženský spolek Božena Němcová, Sokol z Domažlic, Staňkova, Kdyně…

Zalidněný Újezd přivítal průvod spontánně. Dvacet tisíc účastníků odebralo se za Matějem Příbkem, draženovským potomkem chodských praporečníků, jemuž domažlický spolek Božena Němcová předal nový prapor. Bílý, s černou obrubou a vyšívanou psí hlavou uprostřed. (Psí hlava nebyla původním znakem někdejších strážců zemských hranic, ale vžila se, a protože symbolizovala ostražitost, sílu a nebojácnost, po druhé světové válce ji přijali za svou i strážci státní hranice) Že šlo o slavnost daleko přesahující rámec regionu dokládá přítomnost řady osobností, z uměleckých zejména A. Jiráska, I. Hermanna a J. Kvapila.

U pomníku doznívá mnohohlasně interpretovaný Bendlův Chorál národa českého a slavnostní řečník, říšský i zemský poslanec F. Schwarz, apeluje na shromážděné:

„… Není tedy, bodrý lide chodský, také ještě úkol tvůj dokonán. Nebudeš již na hranicích zemských sám státi na stráži, abys bránil vpádu nepřátel, jako jindy jsi činíval, ale budeš věrně plniti – jak to předkové tvoji činívali – povinnosti své vůči národu, jehož jsi zdárným kmenem, budeš pěstiti jeho ducha, aby zůstal ryzí a svérázný, slovanský, jak zjevuje nám ho ještě dnes tvůj život a budeš postaven na hranicích jazykových, opatrovati jeho jazyk, jako vzácný poklad, který přenášel z děda na syna a vnuka, na tebe přešel a jednu má vlastnost, kterou jiný pokladové nemají, že proti tvé vůli nikdo ti ho nemůže odejmouti. Nejmocnější světa pán nemůže ti vyrvati ze srdce lásku k jazyku tvých otců.“

Odhalený pomník předává Antonín Steidl, předseda družstva pro postavení pomníku a zemský poslanec, do opatrování obci Újezd.

Kozina se tedy vrátil mezi své. Vysoký 330 cm, pod vlněnou šerkou (pláštěm) rozhalenou košili a praštěnky (kožené kalhoty pod kolena) s širokým pásem. Na nohách vysoké pevné boty a pod širákem hrdé oči. Právě hrdost v historicky konkrétních souvislostech nemohl Hošek zvýraznit lépe než typickou čakanou v pravé a královským pergamenem v levé, na hruď přitisknuté ruce. A nepředstavoval by dokonalý symbol někdejšího poslání Chodů, kdyby mu chyběl pes.

* * *

Generace z počátku třetího tisíciletí nevlastní bohatství autentičnosti prožitku, ale časový odstup jim umožňuje střízlivý nadhled. Na roli Kozinova pomníku v moderní přítomnosti kraje se dívají bez patosu a přemrštěné emocionality. Není nadsázkou tvrzení, že role Kozinova pomníku je vskutku nenahraditelná a výsadní, neboť právě pomník spolu s později zřízeným muzeem v Újezdě vpisuje do povědomí současníků informace o hutné chodské minulosti. Je každodenním zpřítomněním historie, která by v současném, neřkuli v budoucím dynamickém životě civilizované společnosti upadla do zapomnění.

II

Románem Psohlavci prospěl Jirásek neobyčejně výrazně nejen zájmu národa o chodský kmen, ale i obrodě regionálního sebeuvědomění. 6. října 1895 po oznámení, že byl jmenován čestným občanem Újezda, reagoval spisovatel ještě na Hrádku takto:

„Jsem dojat poctou, které se mi právě dostalo. Vzdávám tímto velevážené mu zastupitelstvu starobylého Újezda srdečné díky. Jsem hrd na to, že jsem přijat mezi Chody, že jsem se stal členem obce, jejíž synem byl statečný obhájce vašich práv, Jan Kozina. Tento jeho pomník je důkazem vaší uvědomělosti, že si vážíte svých předků a své minulosti, ale je také zárukou, že krásná krajina kolem Kozinova pomníku zůstane jako bývala od věků, vždy českou. Sláva statečným Chodům!“ Velký muž nevyslovil svá slova jako lacinou lichotku. Jeho vděčnost byla upřímná. Ještě 9. října napsal z Prahy starostovi Š. Sladkému a ostatním členům obecního výboru v Újezdě:

Velectěný pane starosto!

Velectění pánové!

V den krásné a památné slavnosti pořádané na počest památky Jana Koziny zvolili jste mne čestným občanem své starobylé obce. A volba ta mně oznámena u pomníku na památném místě před shromážděnými zástupy z Chodska celého. Byl to okamžik pro mne radostný a nezapomenutelný. Jak jsem už tam na Hrádku přede všemi pověděl, opakuju tímto, že pocty Vaší si velice vážím a prosím znovu, abyste laskavě přijali mé srdečné díky. Jsem hrdý na to, že jsem se stal členem obce, v níž se narodil statečný obhájce chodských práv, že jsem přijat mezi Chody, kteří mají tak slavnou minulost a kteří jsou uvědomělí a zůstali ryzí, neporušení cizotou tu na předůležitém místě, na pomezí našeho království.

Poroučeje se Vám, velectění pánové, přeji našemu Oujezdu všeho zdaru a stálého rozkvětu a jsem Vám upřímně a přátelsky oddaný Alois Jirásek

V očích venkovského lidu byl Jirásek konečně tím spravedlivým, který chyběl generacím Chodů z konce 17. století. Jakmile začal Svatopluk Čech v lednu 1884 otiskovat v Květech Jiráskovy Psohlavce na pokračování, kmenová hrdost kulturních mluvčích původního obyvatelstva Domažlicka se znásobila až do plodné renesance. Ale nejen mluvčích. Sousedé se scházeli na večerních hyjtách a nejlepší čtenáři nahlas předčítali z Květů. Nejeden z vesničanů si pak vzpomněl, že už v roce 1876 potkal Josefa Thomayera, syna trhanovského zámeckého zahradníka, ve společnosti neznámého mladého muže (Aloise Jiráska), jak spolu i za chůze zaníceně diskutují. Nejeden Domažličan s mnohonásobnou úctou zdravil gymnazijního profesora Jana Slavíka, v jehož bytě Jirásek bydlel, když v létě 1882 už programově studoval zdejší kraj. Spisovatelská zodpovědnost přivedla Jiráska také ke znamenitému národopisnému znalci J. F. Hruškovi, který romanopisce poučil o chodském nářečí.

Ve vztahu Chodska k Jiráskovi ovšem nechybí ani absurdita, řekněme etická. Kupříkladu místní zastupitelstvo v Klenčí pod Čerchovem 29. ledna 1918 jednomyslně odhlasovalo jmenování Aloise Jiráska (a Elišky Krásnohorské) čestným občanem městečka. Bylo to rozhodnutí stejného obecního zastupitelstva, o jehož jednání zápis z 2. ledna 1917 uvádí:

„Po zahájení schůze pronesl starosta projev smutku nad úmrtím J. V. císaře a krále Františka Josefa a projev loyality Jeho V. císaři a jeho choti císařovně Zitě. Oba tyto projevy vyslechl obecní výbor povstáním ze svých míst a provolal J. V. císaři Karlu třikráte slávu…“

Organizované znovujmenování Jiráska čestným občanem chodských obcí v době, kdy se nad mocnářstvím definitivně stahovala opona dějin, mělo svědčit o podpoře požadavkům na osamostatnění Čechů. O jmenování – a jak vidno namnoze přímo potupné jmenování – hlasovali oportunisté, jimž - nazdáváme se - mohlo Jiráskovo jméno dopomoci k politickému sebespasení v době dozrávající do hlubokých přeměn. Vztah plný platonické vděčnosti byl tedy zkalen politickou vypočítavostí.

Z hlediska historického a kulturního je však nasnadě, že Alois Jirásek, jemuž román Psohlavci knižně vyšel poprvé na konci roku 1885, zůstal v kraji morálním pilířem. Připomeňme si, že spojnice navazujících souvislostí procházejí třemi mezníky.

Rok 1885. Na štítu chalupy Kozinova statku v Újezdě je odhalena pamětní deska obětovanému sedláku a poprvé knižně vychází Jiráskův román Psohlavci.

Rok 1895. Na Hrádku je odhalen pomník Jana Sladkého Koziny a při té příležitosti veřejně oznámeno jmenování spisovatele Aloise Jiráska čestným občanem Újezda.

Rok 1985. Na domě čp. 66 (v němž profesor Slavík poskytl pohostinnost budoucímu autorovi Psohlavců) na domažlickém náměstí Míru je odhalena pamětní deska spisovateli Jiráskovi.

* * *

Odhalením pomníku na Hrádku dali autoři vskutku šťastné myšlenky Chodsku objekt, jemuž dvacáté století napsalo specificky ozvláštněné curriculum vitae. Jaký tón v něm bude převládat, předznamenala báseň Hrádek, napsaná perem tehdy ještě zdaleka ne „krále Chodů“ – Jindřicha Šimona Baara.

Černé lesy na obzoru
o něco se hašteří:
Nad Houvězdem vizte horu
s mladou lesa kadeří!

Co se to tam na ní bělá,
nad zelený co ční les?
Postava čí hrdá, smělá
zvedla se tam do nebes?

V tmavou noc i mraků chmuru,
kde ho deště, vichry rvou,
v jasné dny tam do azuru
zalit slunce záplavou
po sta letech, hrdě vzhůru
Kozina zved hlavu svou.

Aniž by to mladý Baar tušil, na jeho psacím stole se zrodila první skladba z mnohých na chudé klaviatuře opěvovatelů. Stereotyp akordů není ovšem zarážející víc než fakt, že druhá polovina dvacátého století nechala staré tóny utichnout, aniž by je nahradila novou kvalitou.

Svébytný objekt na Hrádku upřel na sebe největší pozornost v roce 1938. Tehdy, kdy republika stála tváří v tvář uzurpátorské mašinérii Hitlerova Německa, organizátoři veřejného života vybrali právě Kozinův Hrádek za místo demonstrativního shromáždění lidu, které překonala jen památná Vavřinecká pouť v roce 1939. Hold Chodska československé armádě a státu 3. července 1938 přivedl na Hrádek podle dobového odhadu na třicet tisíc lidí. Ti přišli přítomné pražské delegaci potvrdit odhodlání bránit zem. Složení delegace mluví samo za sebe:

předseda vlády M. Hodža, ministr národní obrany F. Machník, armádní generál J. Syrový, generální inspektor československé branné moci, aj.

To už stál v blízkosti pomníku také jiný symbol – košatící se lípa Svobody, která tu byla zasazena v prvním roce samostatné republiky (11. května 1919). I tehdy to byla pro Chodsko událost – přišlo sem na deset tisíc účastníků.

Jedním z organizátorů Holdu Chodska československé armádě a státu byl učitel Jakub Cvačka, horlivý osvětový pracovník, kronikář a básník. Právě Cvačka je předním mluvčím nevýrazné garnitury autorů, kteří zanechali v regionálním písemnictví ne právě vydařené otisky emocionální rétoriky na kozinovské téma. Z Cvačkovy dílny je například básnický pokus Tary sme: „Kozina je náš vzor, / pravda nás vede k cíli. / Na čele proto vzdor, / semkněme všecky svý síly.“[4)]

Diplomatickou mixáží pseudohrdinství a přizpůsobivosti je Cvačkova báseň Kozina volá, kterou autor nápadně koncipuje jako rozhovor s Kozinou. Na básníkovu výzvu „Kozino – povstaň – / ze žuly v Hrádku proměň se v život / pod prapor bílyj s černou psí hlavou / postav se čelem, právo je věčný, stejně i čest!“ odpovídá Kozina: „… Nevěště hlav, krví svou šetřte, / (…) Ne dycky čakanem právo se hájí. / ——“ a „Dál, lide, žij, do půdy pohleď, tám v brázdě čti ha sij dál svůj chléb! / To náše hory muší dřív padnout, / než Váše jazyky míly by zvadnout / ve mluvě iný, / ve mluvě cizí.“ Báseň vyšla ve sbírce Trnová koruna Chodů roku 1945, když v prosinci 1938 byla podle tvrzení autora konfiskována.

Neokoukaně vyzněl jiný Cvačkův pokus o zobrazení nového objektu v kulturních dějinách kraje. Když vydal Cvačka knižně sbírku Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi s podtitulem Pověsti a příběhy lidu chodského (1946), pohotově do ní zařadil i Věčnou stráž.

To bulo hu nás šudýš smutno, dyž Kozinu věšeli, majestáty zpřestříhali, svobodu vzeli, zem svou hlídat nás nenecháli – ha za to šecko dali nám robotu.

28. LISTOPÁD L. P. 1695

Přetrváli sme věky ha děti Kozinovo v Čechách žíjou dál – dál. —— Haž tám, kde ruka Boží ryjla zemskou mez. ——

Dyž ináč to nešlo, hukrádli nám lesy, zem, domovo ha chtíli i mluvu ha čest. – V Plzni stála šíbence Kozinovo.

24. LISTOPÁD L. P. 1938

Lomikar novyj na šíbenci vede bratry pod horama, horší Lomikara prvního. Na plzenskyj rynk by s lid nevešel, šíbence bula tvrčí, chtíl pověsit – celou náší duši!

Chtíl – Pánbů nedal. Zapomíl, že silnější jeho je zas náš Ján Sladký Kozina. Tu, hu jeho kamenutý paty na Hrádku nad Houjezdem se zastavil. ——

„Podívejte se, dyk Hrádek s Kozinou je dneska nyjdál v tom moři německý bídy ha říchů – jako škála,“ hukazuje staryj Svatoš, houjezkyj písničkář. „Ty z druhý strany na něho vidí ha proto

nehumřou. Je vochránce věrnyj, mučedlník praudy. Já říkám, že v tom kameni je kus jeho duší! —— Haž někdy tuten čas si budou děti na hyjtách vypovídat, ajť se hupamatujou, že dyš bula náše zem nejmenší, vokradená vo věnec hor – zase nyjdál Slovanem bul náš Kozina z kamene v Hrádku. Nepovolil! – Boží soud se vopakoval do roka – druhyj Lomikár pád, duch Kozinovo se nemušíl vokazovat —— míli sme ho šický v sobě!“ Zvostáli sme tary, zvostáli i tám, Kozina – věkovitá stráž – nyjvyjš v celým kraji – svatyj mučedlník praudy! ——

5. MÁJ L. P. 1945

Kozina se „zjevil“. V kameni na Hrádku v svatozáři slunce. Věky ho tám vídáme, věky ho tám burem vidět – hale toho dne, kdy nám Pánbů zas svobodu dal, každyj se tám podíval – vod Postřekovů, Klenčí, Kodova, Houjezda, Mrákova, Stráží, Tlumačova, Kýčova, Dražinova i bratří zez Lhoty ha Pocínojc – každyj se požehnal. Kozina náš, dnes voprauduckyj Svatyj jako na nás volál: „Buru s váma dál, zvostaňte věrný rodu, zemi ha praudě, sem věčná váše stráž – živá, tvrdá, nezlomná jako váše čest na věky věkův.“

Cvačkova pověst odráží skutečnost. Předně díky odvaze prostých vesničanů a jejich niternému vztahu ke kamennému symbolu byl pomník zachráněn před jistým zničením. Delimitační komise totiž při záboru pohraničí na podzim roku 1938 „vytyčila hranice za chalupou. Pomník se ocitl v Německu. Do rána byly kolíky přemístěny za Kozinu, aby zůstal u nás. Po delším jednání připustili Němci hranice za pomníkem“.[5)] To je životem daný inspirativní pramen. Tím druhým se stal výrok jednoho z vesničanů ve smyslu promluvy písničkáře Svatoše. A do třetice: Na samém sklonku války v květnu roku 1945 prožily vzrušení vesnice, ze kterých je vidět na Hrádek. Na triangulační věži zavlála československá státní vlajka, kterou tam upevnila školačka Cecílie Bauerová, dcera újezdského hostinského.

Věčnou stráž lze přijmout jako syntézu těch zkušeností Chodů, jichž je Kozina mottem. V době svého vzniku byla pověst svědectvím o kontinuitě chodského povědomí v lidových vrstvách. V takovém duchu ostatně proběhla i slavnostní schůze újezdského Místního národního výboru dne 27. listopadu 1945, kdy byl jmenován čestným občanem obce historik Dr. František Roubík a kdy místní škola dostala název Obecní škola Jana Sladkého Koziny v Újezdě. Poválečná sbírka na opravu pomníku (celkem 47 125,– Kč) se obešla bez nedůstojných třenic a v roce 1947 akademický sochař Václav Amort odstranil následky vandalství německé mládeže z roku 1943 a střel německých vojáků ze samého konce druhé světové války.

* * *

Objekt na Hrádku oživuje zájem o chodské dějiny i na počátku třetího tisíciletí. Chodové jako etnický celek sice nenávratně patří minulosti a obyvatelstvo někdejšího chodského území již nespojuje s tradicí kmene ani dědičné nářečí, ani životní styl, ale měřítkem jeho kulturnosti dál zůstává i vztah ke kmenové historii, pomník Jana Sladkého Koziny nevyjímaje.

1) Dr. František Roubík: Dějiny Chodů u Domažlic
2) Dr. František Roubík: Dějiny Chodů u Domažlic
3) Posel od Čerchova 12. 1. 1895

4) Posel od Čerchova 7. 5. 1938
5) Josef Tykal: Odbojem na Chodsku; rukopis